

MŰTEREMLÁTOGATÁS

Fontos

Sándornál

Fontos Sándor festményeire először 1967-ben, a Nemzeti Galéria nagy szegedi retrospektívjén figyeltem fel, elkötelezett híve azonban csak 1976-ban, a Mednyánszky Teremben látott tárlata nyomán lettem piktúrájának. Hogy mi fogott meg leginkább a képeiben? Talán az a felszabadult, tág lélegzétvétel, amelytől szinte megnőni lát-szott az ember körül a világ. Emlékszem, képei majd szétfeszítették a kicsiny, Tanács körüti galéria falait, holott tematikáikban nem volt semmi rendkívüli: virágzó barackfákat ábrázoltak, meg aransárgában hullámzó kukoricaföldeket. De milyen szeretettel, gyöngédséggel és gráciával, s mennyi természetes ethosszal volt itt minden megfestve! Mint kritikus, mindig igyekeztem kerülni a nagy szavakat, de akkor mégis valami olyasmit írtam, hogy a Fontos Sándor szelíd tájképeiből nagyobb perspektívák rajzolódnak ki, mint némely forradalmi kompozícióból.

Rövidke recenziómat — amelyben persze volt néhány kritikai természetű észre-vétel is — a művész meleg hangú levélben köszönte meg, s felajánlotta: ha Szegeden járnék, szívesen lát műtermében. Bevallom, a meghívást nem vettem komolyan (afféle udvariassági gesztust láttam benne), ám egyszer, Vásárhely felé menet, mégis megálltam a Károlyi utcában: csak megnézem már, ki ez a festő, aki annyira ismeri a természetet, hogy csupán a táji jellegzetességekre támaszkodva, direkt motívumok nélkül is képes megsejtenni azt a hatalmas történelmi utat, amely a régi nadrágszíp-parcelláktól korunk nagyüzemesedő Alföld-képéhez vezetett. Akkor már Szelesi Zoltán monográfiájából, a „Szeged képzőművészeté”-ből tudtam róla, hogy nem fiatal ember, s hogy küzdelmes művészi múlt áll mögötte, mégis meglepődtem, amikor csengetésemre egy tagbaszakadt, jovialis arcú, Berzsenyi-szerű jelenség nyitott ajtót, s nem az a vékony, csupaideg festő, akinek érzékeny képei alapján elképzeltem. Az igazi meglepetés azonban a lakásban ért, pontosabban annak műteremnek titulált szegletében, mert ez olyan parányinak tetszett, hogy sehogysem tudtam megérteni:

miként születettek meg benne a Mednyánszkyban látott nagy távlatú képek. Csak később, hogy majd egy órát beszélgettünk, döböntem rá, hogy Fontos egy tenyerényi kamrácskában is hasonló jellegű dolgokat festene, mert azokat az arányokat, melyeket más a műterem méreteiből eredeztet, ő a fejében hordozza. S nemcsak azért, mert több mint húsz esztendő telt el tanyasi tanítóként a végeláthatatlan alföldi síkon, hanem mert jellembelileg is „távlatos ember”: mindig konokul hitte, hogy a tisztességes munka és a humánus előkélttség meghozza a maga gyümölcsseit. Most, hogy csaknem egy év után ismét együtt ülünk a szűköcske „Fontos-atelierben”, óhatatlanul is erre az első találkozásunkra terelődik a szó, amely nemcsak nekem, de talán a Mesternek is örömet okozott, mert azóta sűrűn kapom Szegedről a kiállítási meghívókat, noha a tárlatokat megnézni — szégyen ide, szégyen oda — csak ritkán van érkezésem. Sándor bácsi azonban különb barát és házigazda annál, semhogy ezt szóvá tenné, ravaszskás mosollyal az arcán inkább kirakja elem legutóbbi, decemberi kiállítása anyagát: ha lássam, mit mulasztottam!

És bizony — mulasztottam. Mert ezek a legújabb Fontos-képek messze többek az 1976-ban látottaknál. Azokban — ha emelkedett, költői átírásban is — még domináns szerepet játszott a látvány, míg ezekben a látvány ürügyén már a művész vall önmagáról, pontosabban mindarról, ami az elmúlt hatvan év során a vérebe ivódott. Fontos ma is elsősorban tájképeket fest, ám legújabb tájképeinek már nincsenek konkrét hasonmásai; hogy mi mégis igaznak és valóságosnak fogadjuk el őket, az a művészen felhalmozódott élményrétegek szuggesztivitásából, a lelki emlékek hitelességéből adódik.

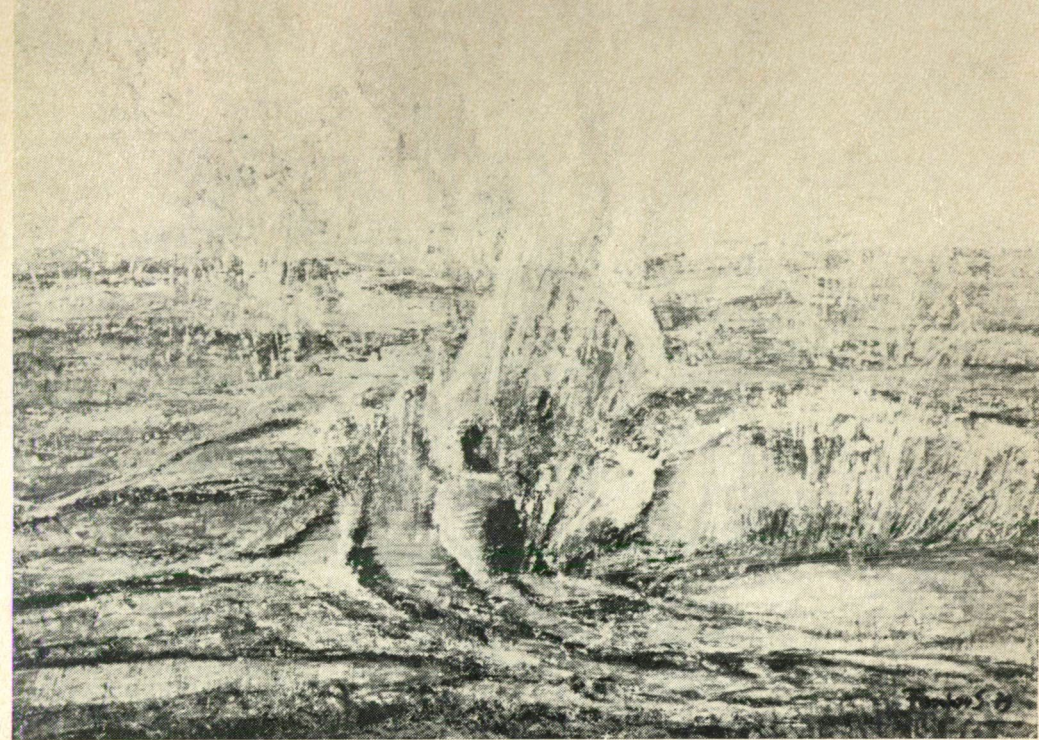
Bármelyik képciklusa jóval többet elárul róla, mint pályafutásának adatai. 1920-ban született Újszegeden, munkáscsaládból. Alig húszéves, amikor mint frissen végzett tanítót, besorozzák. 1946-tól 1969-ig külterületi nevelő a szegedi tanyavilágban, közben 1955-ben rajztanári oklevelet szerez a Pedagógiai Főiskolán. 1950 óta gyakorló művész, rendszeres résztvevője a különböző alföldi rendezvényeknek. Önálló kollekcióval mutatkozott be Szegeden (1960, 1963, 1965, 1974), Hódmezővásárhelyt (1963), Budapesten (1976), Kecskeméten (1978) és Csongrádon (1979); egyes munkái eljutottak Jugoszláviába, Lengyelországba, Csehszlovákiába, az NDK-ba és a Szovjetunióba. 1976-ban elnyerte Csongrád megye alkotói díját; tagja a dél-magyarországi művészcsoportnak és a Magyar Képzőművészek Szövetségének.

Kezdjük beszélgetésünket egy obligát kérdéssel: hogyan lettél festő?

— Nehezen. A hivatás tulajdonképpen korán feltámadt bennem, de a felszabadulás előtt az anyagi lehetőségek hiánya, azt követően pedig a szellemi elszigeteltség jó ideig tétlenségre kárhoztatott. Néptanító voltam Ásotthalmon, amikor szabad időmben, a környező táj és népelet inspirációjára, belső szükségletből festegetni kezdtem — így próbálva meg kivonni magam abból a keserű szociológiai közegből, amely a kor erőszakos agrárpolitikája nyomán akkoriban körülöttem kialakult. Semmi komolyabb előképzettségem nem volt, szinte csak magamnak akartam bebizonyítani: van mód értelmes cselekvésre is. Vaszary és Tihanyi elvont piktúrája volt az eszményképem, de erőmből természetesen csak afféle impresszionisztikus helyzet rögzítésekre futotta; hallatlanul sokat küszködtem a technikával, hisz még a legegyszerűbb festési metódusokat sem ismertem. Hogy valakihez, valahová elmehetnék tanácsért, az őszintén szólva eszembe sem jutott: makacs voltam, mint a körülöttem élő parasztok, akik haj de sokszor megugrasztották a városból kilátogató tsz-szervezőket. Hát így fővögettem a saját levemben, amikor egyszer betévedt hozzám Vinkler László, az akkor már jónevű szegedi festő, aki végre hozzáértően nyilatkozott képességeimről. Sosem felejttem el, amit mondott: fiam, te csak akkor lehetsz boldog, ha festeni fogsz! Ő volt az, aki 1952-ben, amikor megindult a levelező képzés a pedagógiai főiskolán, a hónom alá nyúlt és bevitt a rajz tanszékre, még éppen idejében, hogy lehessen belőlem valami.

— Milyen volt a főiskolai rajztanárképzés metodikája az ötvenes évek elején?

— Akár hiszed, akár nem, színvonalas. Olyan átfogó stúdiomokra természetesen nem nyílt mód, mint az iparművészeti vagy a képzőművészeti főiskolán, de az adott-

SUGÁRZÁSOK

ÉLETFA

TÉLI FÁK

ANYÁM EMLÉKE

ságokhoz képest alapos, sőt merem mondani, egyénekre méretezett képzést kaptunk. Vinkler nem osztotta az akkori dogmatikus esztétikai normákat, toleráns volt minden szemléleti elképzeléssel szemben; tudta magasabb szempontból látni a dolgokat, s ezért még valamiféle világképet is adott nekünk. Mindenesetre itt a főiskolán alakult ki mai stílusom és problémaköröm első változata, amit formailag a festőiség és a szerkezethűség egyfajta szintézise, tartalmilag pedig a homokos alföldi táj természeti jellegzetességeinek, illetve sajátos embertípusainak képfoglalása jellemez. Ugyanúgy a paraszti életforma emberi értékeit szándékoztam felmutatni, mint az akkortájt induló fiatal vásárhelyiek.

— Gondolom, a rokonságot észrevéve, magad is törekedtél arra, hogy bekapcsolódj a vásárhelyi műhely munkájába.

— Így igaz. Bár az első lépéseket — s erre máig büszke vagyok — a vásárhelyiek tették meg felém. 1963-ban, az üllési művelődési házban rendezett tárlatomat néhány vásárhelyi kolléga, köztük Kajári Gyula és Szalay Ferenc is megnézte; ők intézték el, hogy képeimet a Tornyai János Múzeum is bemutassa. A szoros együttműködés folytán — akárcsak a többi szegedi festőnél — nálam is kimutathatóak bizonyos eklatáns vásárhelyi vonások, jöllehet, a magam módján mindig igyekeztem hangsúlyozni egyéniségemet, s hiszem, hogy nem is eredménytelenül. Talán már említettem, hogy az én piktúráim a homoki életforma szülőtte, ez pedig döntően más jellegű, mint a Vásárhely környéki földcentrikus életforma...

— Ezek szerint úgy véled, Szegednek van önálló képzőművészeti arculata és feladatköre. Ezt mostanában sokan megkérdőjelezzik!

— De csak azok, akik kívülről ismerik a szegedi alkotók munkásságát. Valójában Szeged már akkor sem volt csupán „vásárhelyi bedolgozó”, amikor még uralkodott a vásárhelyi orientáció, de különösen nem az most, amikor kezdenek megnyilatkozni az alföldi koncepció negatívumai. A vásárhelyieket ért jogos és jogtalan támadások valamiképpen bennünket is revízióra készítettek, s e revízió eredményeként, állítom, néhány éve a magunk talpán állunk. Az más kérdés, hogy nem tudtuk még felhívni magunkra a figyelmet — részben a kapcsolatok hiánya, részben belterjeségi okok miatt, de legfőként talán azért, mert a szegedi művészeti életnek nincs olyan elhivatott propagátora, mint volt-van a vásárhelyinek, szentendreinek, pécsiének. Mert bizony nem egészséges az, hogy valaki szegedi művészre itthon felfigyeljenek, arról fővárosi lapnak kell írnia. Lenne ugyan egy fórumunk, az immár huszadik évébe lépő Nyári Tárlat, ahol megmutathatnánk magunkat, de ezen pillanatnyilag a helyi érdekek feláldoztatnak bizonyos „országos szempontok” oltárán. Már az is megálázó, hogy nekem, a szegedinek, ha részt kívánok venni ezen a megmozduláson, Pestre kell felküldeni zsűrizésre a képeimet.

— Ha már így áteveztünk a művészetpolitika vizeire, akkor hát művészetpolitikájunk istenigazából. Mi a véleményed: létezik még a „vidéki művész” kategóriája?

— Ha tartalmilag már nem is, formailag — sajnos — még igen. Vidéken művészkedni: ez ma is egyfajta áldozatvállalás. Nem tagadom, jár bizonyos előnyökkel is — itt főként a viszonylagos alkotói nyugalomra gondolok —, de amit megnyer az ember a vámon, azt jócskán elveszíti a réven. Szűkösek és lassúak az információk, hézagosság a kapcsolatok, összevethetetlenül kevesebbek az anyagi lehetőségek (mi jószerivel képcsarnoki kiállításainkból élünk), nincs helyi értékrend (ami van, azt sokszor kívülről kényszerítik ránk), fokozottan fennáll — még aktív élettempónál is — a művészi beszűkülés veszélye. Hogy mi történik a Művészeti Alapnál, a szövetségben, a minisztériumban, arról szinte semmit sem tudunk; a vásárlásokra felküldött képeink rendszeresen (és minden indok nélkül) visszautasítottak; hozánk nem tévednek le az esetleges korrekciós vásárlóbizottságok. Pedig lennének megoldások: például itt tarthatná egyik ülését a szövetség választmányja, a mi műtermünkbe is kiszállhatna olykor a minisztérium stb. stb. Az ürömben némi öröm, hogy újabban viszont elevenebb lett a helyi kultúrpolitikai szervek figyelme, segítőkészsége — de persze az ő lehetőségeik eléggé behatároltak. Talán, ha az elhatározott képzőművészeti decentralizáció nyomatékosabban életbe lép, változik majd a helyzet.

— Szegeden hát „így megyen” a világ. De hogy megy önkörödön belül? Tovább-építhető-e még az a látomásos valóság szemlélet, ami az utóbbi négy-öt évben a felület megmozgatásával ért be képeiden?

— Merem remélni: még nem futottam ki a legjobb formám. Mostanában az ég-föld egységének képi megjelenítése foglalkoztat. A fények, a felhők égi és földi változásai teremtik meg a kapcsolatot. A megmaradó realiztikus szerkezetre ráépülő szín- és atmoszferikus hatások az egész ábrázolást egy elvonatkoztatottabb — s így intellektuálisabb igényű — képi világhoz közelítik. A tájjal való két évtizedes együttélés tette lehetővé, hogy ma, újra átélve a régit, a visszaemlékezés megszépítő fátylán át másként láthatom a valóságot. Ez most festői programom és annak további kiszélesítése. Ősszel, ha kirakom a képeimet a Móra Ferenc Múzeum képtárában, nagyon hiszem, hogy másoktól is visszahallom majd azt a félmondatocskát, amit pillanatnyilag csak magamban dédelgetek: nos, ez a Fontos Sándor — valóban festő!

Kedves jó Sanyi bácsi, őszintén kívánom, hogy így legyen!

TASNÁDI ATTILA

FONTOS SÁNDOR: HAVAS TÁJ